

igrami, kakršne so Beraška opera ali Rihardova umetna noga ali Živite kot svinje, približujejo umetnost in njen jezik ljudstvu, ki v njih išče in vidi predvsem potrdilo svojega neokusa, namesto da bi ga gledališče vzgajalo in ga učilo dostojne, a seveda naravne in nespakljive govorce. Navedel sem imena nekaterih tujih dramskih avtorjev, ki nedvomno kvarijo okus našega sveta, lahko pa se pohvalimo tudi s številnimi domačimi adeпти prostastva, ki pa se imajo celo za reformatorje slovenske kulture, drame in našega odrskega jezika. Kljub njim bo treba tega šele pridelati v življenju, v gledališču in v jezikovnem ugibanju.

Kaj mislim o kritiki, ki »ocenjuje literarna dela predvsem z vidika jezika«, sem nakazal že, ko sem govoril o literaturi, ki se ukvarja z jezikovnimi kombinacijami in presenečenji. Imenoval sem jo literaturo za prazna srca. Kritike, ki jo ocenjuje in hvali zaradi njenih dosežkov v smeri, ki jo pač zasleduje, pa seveda ne morem označiti drugače, kakor da je pač praznega srca, predvsem pa prazne glave. Nikakor pa ne more biti manifestacija »izostrenega čuta za novo vlogo literature in umetniške besede sploh v našem času«.

Zakaj Slovenci razmeroma pogosto razpravljamo o jeziku z vseh mogočih vidikov? Mislim, da o svojem jeziku veliko razpravljajo vsi mali in kolikor toliko pismeni narodi, zlasti pa tisti med njimi, ki jim je bil jezik v njihovi zgodovini edina obrambna moč, obrambna za golo eksistenco. Skratka, mi toliko razpravljamo in zlasti smo razpravljali o jeziku iz skrbi. Veliki narodi te skrbi ne poznajo. In če so Francozi danes nervozni zaradi vdora anglosaških elementov v njihov jezik, niso nervozni iz skrbi, temveč iz spoštovanja do svojega jezika in iz spoštovanja do svoje narodne individualnosti. Mi smo se veliko ukvarjali s svojim jezikom iz skrbi. Kakor hitro pa je ta skrb z osvoboditvijo nekoliko popustila, je nastal v nas v odnosu do jezika vakuum. Zakaj spoštovanja, podobnega francoskemu, v nas ni. Tukaj je izvor vsega negativnega, o čemer sem govoril, tukaj pa je tudi tisti vzrok za jezo in žalost in sram, ki so mi narekovali ta odgovor na vprašanja Sodobnosti in urednika Cirila Zlobca.

Ivan
Potrč

Jezik — to je pisateljeva podoba

Jezik — to je pisateljeva podoba, to je pisateljev odnos do bralca ali do človeka, do sočloveka; jezik je še več — pripoveduje o tistem, kar hoče pisatelj povedati, hkrati pa razkriva tudi pisatelja, njegovo misel in čustvo . . . vse tja do zadnje in najgloblje ali najbolj skrite kamrice . . . do nagonosti. Nič kaj nas tako danes in nič kaj nas ne bo jutri tako razkrivalo, kakor nas izpričuje in nas bo raz-

krivala naša povedana beseda in naša napisana beseda. Prav ta beseda je prva, ki odraža naše odnose; velja, kar je Jesenjin pel »o novih odnosih

med ljudmi«, ko je pel o oktobrski revoluciji — ti »novi odnosi«, ki bi jih prinesla revolucija, razkrivajo tudi odnose v naši družbi, odkrivajo, kolikor so ti odnosi človeški in socialistični.

Zato mislim, dragi urednik, kako ne moremo zapisati, da ustvarjamo vsi, kajti jezik moremo tudi razvrednotovati, kar se človečanskosti tiče, in uničevati — mislim na napisano besedo; to mislim na tisti jezik (pri nas), ki hoče biti ali ki bi naj bil živ odraz neke naše stvarnosti, v resnici pa ostaja klavrno pričevanje pisateljevega odnosa do naše stvarnosti — ne moremo in nikoli ne bi smeli zapisati besede o ustvarjanju, koder se srečujemo z najbolj grobo neotesanostjo ali tudi s samim besedovanjem zaradi samega besedovanja. Ne, tod ne gre (gotovo pa vselej ne) za različna pubertetniška literarna razkazovanja in genialoidnosti, gre za razvrednotovanja in za razdiranja, za razvrednotenje vsakršne človečnosti in za razdiranje človeških in socialističnih odnosov, ko mislimo na družbo; ti jezni literarni bogovi — a ki bogovi niso — bi hoteli s svojim rovtarskim jezikom, ki se ga moramo sramovati, ko ga prenašajo javna občila, ali natiskana ali javno izgovorjena beseda, bi hoteli biti novativci, tudi zaradi jezika, a jezik, ki sme biti še tako iz nižnj vseh človeškega vzeta, ni več ustvarjalen, ko je odraz pisateljeve hotene razdiralnosti. In če je — žal — glas jezikoslovcev tišji ali celo obmolknil, potem je to izraz nemoči ali umika plemenitega delavca pred nasilnostjo — potrebovali pa bi resnično jezne antibarbaruse, še kako!

Ali moja »nesreča«, kar se jezika tiče, je bila ta, da sem prišel na svet na Štajerskem in da nisem znal našega »kranjskega« (nočem prizadeti Dolenjcev!) jezika — in to mi je tudi očital že prvi moj kritik, Budal; gledal je s stražarskega sveta na našo domovino in je lahko več in bolje videl. In danes vidim, kako je prav, ko se te naše »kranjščine« nisem nikoli privadil, kajti začel sem popisovati svojega domačega človeka, a tega sem hotel po domače in po slovensko prikazati: pisal sem o svojih ali o naših ljudeh, a pisal sem za naš slovenski svet (a izkazalo se je, da tudi za drugi, za široki svet) — se pravi, da se nikoli nisem izživljal z narečjem, ali se šel kakršne koli literarne novacije s svojo »štajersčino«, četudi so bili pri nas »zglede« za takšno — a moram povedati, kako me je to hoteno naročništvo, literarno tudi za lase privlečeno, odbijalo, redkokdaj bi zamoglo umetniško zaživeti. Tako me potem tudi Tržačanov »očitek« ni zmedel — drugače pač nisem mogel pisati, če sem hotel svojemu kmetiškem literarnemu junaku ostati zvest in ga živo in hkrati slovensko izraziti.

In pisatelj mora živeti kakšno desetletje, da zve, ali da ti ljudje povedo, kako prava je bila tista pot, ki si jo z zvestobo do svojega junaka in tudi z zvestobo do svojega slovenskega jezika začel. Nikoli ne bom pozabil tiste najine obmorske steze od Pirana do Fiese, ki sva jo hodila z našim londonskim profesorjem književnosti, z doktorjem Lavrinom, ko mi je po branju moje knjige dejal: »Sami ne veste, da širite, da bogatite slovenski jezik. Ta naš književni jezik je nastajal predvsem na enem koncu naše slovenske domovine, vaša štajersčina, ki hoče biti slovenska, pa ta naš jezik, ki že močno stagnira, širi in bogati, oživlja ga, prinaša mu novih in naravnih sokov.« Lahko sem se spomnil na našega Františka Albrehta, na recenzenta moje povestne knjige, kako mi je — bilo je že po vojski — hotel oponesti Pleteršnika; ali tega sem dobil, tudi prvič, v roke šele po našem partizanskem času, kar je živa priča knjigarnar Dolžan, ki je imel antikvariat na Šelem-

burgovi. Vseeno sem se zaradi Františkovih besed lahko zamislil; in ko sem začel listati in pregledovati Pleteršnika, sem videl, kakšno bogastvo naše besede, ki je sicer zapisana v Pleteršniku, še vedno živi v naši slovenski govorici — le da knjig ni nihče pisal v tem našem, dà, slovenskem jeziku.

In tako se je, a ker je bilo pri meni povsem naravno, smem reči, da tudi neizumetničeno (drugačen pač nisem znal biti, a tudi hotel nisem biti!), tako se je prav to pokazalo za pravilno — kot kmetiški človek pa sem vedno mislil, da si moram zapeti srajco, ko se odpravim med ljudi ali celo na gostovanje.

In tako boste od mene bolj malo zvedeli, kaj mislim o naših današnjih posiljenih ali izsiljenih jezikovnih novacijah in o kritiki, ki je znala v presenetljivem duetu zapeti s temi našimi književnimi novotarijami in jim prepevati vso hvalo. Ali to so, zame vsaj, hvalnice, prepevane v lastnih literarnih svetiščih — sami sebi prepevajo, sami sebe poslušajo — in, hvala bogu, tudi nikomur ne škodijo.

Nič, česar živo življenje ne navdahne, nič, kar ni iz pristne človekove krvi in iz mesa spočeto, ne bo zaživeło — moremo pa govoriti o naši babiloniji — a žalostno (ne mislim, da bi bilo tragično) za našo družbo je to, ko imamo družbene ustanove in podjetja (dà, tudi ta so družbena!), ki to podpirajo in pomagajo vsemu takšnemu na beli dan. O tem zadnjem bi se smeli — in tudi morali bi se — pri nas več pogovarjati, a morali bi tudi kaj storiti. Naša socialistična zveza naj ne bi samo resolucij o jeziku sprejemala in naj bi kdaj tudi ne zapirala oči, ko se ji pred očmi po mili volji vsakršnega pametnjakoviča in štacunarja kvari tisto govorico, tisti jezik, ki nas je ohranjal skozi vse težke čase, in tisto govorico, tisti jezik, za katerega bijemo še danes bitko — bitko, ki je v današnjem svetu toliko ko vest človeštva.

Beno
Zupančič

Novo ni isto kot primitivno in nepismeno

Živim v prepričanju, da v človeku živita preteklost in sedanjost tako, da ju ni mogoče preprosto ločevati, saj se sedanjost nenehoma spreminja v preteklost, ne da bi se nehala ukvarjati s prihodnostjo, ki nenehoma postaja sedanjost.

Tako nekako razmišljam tudi o jeziku svoje lastne prakse: ni jezika čiste sedanjosti, ne da bi bil tudi jezik preteklosti, ne da bi bile v njem navzoče prvine prihodnosti. Ni jezika, ki bi ga »delali« samo pišoči ljudje, ne pa vsi ljudje, ki ga tako ali drugače uporabljajo. In niso ustvarjalci jezika med ljudmi samo oni — samo pišoči ljudje, ki razpolagajo z višjo kulturo izražanja, ali samo preprosti ljudje, danes na poti z vasi v mesto, ki so svoj včerajšnji jezik izgubili, ne da bi se bili že dokopali do česa novega. Mnoge prvine jezika, ki jih imamo za dosežke preteklosti, kar pomeni celotnega nacionalnega in socialnega razvoja slovenskega naroda, imam za nekaj, kar je treba spoštovati, ne da bi to skušali kakor koli okameniti. In mnoge nove

DOBILI SMO V OCENO

- Edvard Kardelj, Miroslav Krleža in Josip Vidmar, Tito 1892—1937—1977.** Prevedli Andrej Dolinšek, Franček Šafar in Janko Štajnbaher. Opremila Nadja Furlan. Državna založba 1977.
- Ivo Eterović, Njuni dnevi.** Prevedel Janko Moder. Založili ČZU Jugoslovanska stvarnost, Jugoslovanska revija, Beograd in Državna založba Slovenije, Ljubljana 1977.
- Ivo Zorman, Stric Benjamin.** Opremila Nadja Furlan. Državna založba 1977.
- Leopold Suhodolčan, Med reko in zemljo.** Opremil Karel Hrovatin. Državna založba 1977.
- Anton Ingolič, Ptiček brez kljunčka.** Ilustrirala in opremila Jelka Reichman. Mladinska knjiga 1977.
- Spomini na otroštvo.** Zbrala in uredila Kristina Brenkova. Ilustriral in opremil Milan Bizovičar. Mladinska knjiga 1977.
- Vital Mal, Sreča na vrvi.** Opremila Irena Tršar. Grafično oblikovala Dunja Furlani. Mladinska knjiga 1977.
- Gregor Strniša, Kvadrat pa pika.** Ilustriral in opremil Štefan Planinc. Mladinska knjiga 1977.
- Janez Vipotnik, Tinka Tonka.** Ilustrirala in opremila Lidja Osterc. Mladinska knjiga 1977.
- Janez Vipotnik, Runo.** Ilustrirala Darinka Pavletič-Lorenčak. Mladinska knjiga 1977.
- Niko Grafenauer, Abeceda.** Ilustrirala in opremila Lidija Osterc. Mladinska knjiga 1977.
- Janez Trdina, Lisica, volk in medved.** Ilustriral in opremil Božidar Grabnar. Mladinska knjiga 1977.
- Zvonimir Balog, Ko sem še majhen bil.** Ilustriral in opremil Kostja Gatnik. Mladinska knjiga 1977.
- Ivan Cankar, La madre. Iz slovenščine prevedel Francesco Husu.** Izdalo Založništvo tržaškega tiska, Trst 1977.
- Carlo Podrecca, Slavia Italiana.** Opremil Graficenter Trst. Založništvo tržaškega tiska 1977.

POPRAVEK

V 4. številki sta se v prispevek Ivana Potrčka, Jezik — to je pisateljeva podoba, vrnili dve nerodni napaki: stran 333, drugi odstavek, 4. vrstica, bi moralo biti: je iz tržaškega sveta (ne pa »s stražarskega sveta«), in na isti strani, prav tako drugi odstavek, 11. vrstica, pravilno: kako me je hoteno narečništvo (in ne »naročništvo). Avtorja in bralce prosimo, da nam ti napaki (in prav gotovo še kako drugo) ne spremene v zamero. Ur.